

INTERNATIONAL SUSTAINABLE FINANCE CENTRE

Od udržitelných investic k spravedlivé transformaci: Případová studie Ústeckého kraje

Březen 2022

OBSAH:

Cíl studie	1
Metodika výzkumu	1
Úvod	2
Aktuální situace	2
Zdroje informací	4
Úroveň informovanosti	4
Úroveň připravenosti	5
Obecná zjištění	6
Překážky při podávání žádostí o financování	7
Doporučení	8

Napsal **David Murphy** (david.murpy@isfc.org)

Upravila **Linda Zeilina** (linda.zeilina@isfc.org) a **Adam Pall** (adam.pall@isfc.org)

Tato studie byla vypracována
díky podpoře Open Society Institute

OPEN SOCIETY INSTITUTE

Podpořeno grantem Nadace Open Society Institute - Sofia (OSIS) s podporou Open Society Foundations (OSF) a ve spolupráci s Open Society European Network (OSEN). Odpovědnost za obsah a názory vyjádřené v této publikaci nese výhradně ISFC a v žádném případě je nelze vykládat jako vyjádření oficiálního stanoviska OSIS, OSFs nebo jakýchkoli přidružených subjektů

ABOUT THE ISFC

Mezinárodní centrum pro udržitelné finance (ISFC) je nezávislá, apolitická a na dopad zaměřená nezisková organizace, jejímž cílem je provádět hloubkový výzkum v oblasti udržitelných financí. Centrum využívá odborné poznatky a praktická politická řešení k formování veřejné debaty a tvorby politik v oblasti udržitelných financí a zároveň pomáhá budovat místní odborné znalosti, sítě a kapacity v klíčových tématech, mezi něž patří Zelená dohoda EU, její program udržitelného financování a ozdravné balíčky po skončení programu COVID19.

CÍL STUDIE

Plánované ukončení těžby uhlí a odklon od silně znečišťujícího průmyslu bude mít dalekosáhlé důsledky pro ekonomiku uhelných regionů v České republice. K **minimalizaci ztrát pracovních míst, snížení příjmů i celkové produkce**, jsou zapotřebí rozsáhlé investice, včetně investic na komunální úrovni do malých a středních podniků (MSP), nevládních/neziskových organizací (NNO) a obecních úřadů. Tento report podrobně studuje situ v **Ústeckém kraji**, jednom z regionů s největší potřebou transformace.

Co se dozvíte v tomto reportu?

- Jaký je **současný stav** sektoru MSP a NNO v Ústeckém kraji?
- Zda mají MSP, NNO a obecní úřady **dostatek informací** k využití finančních prostředků z různých dotačních programů a produktů komerčních bank?
- Jak dobře jsou MSP, NNO a obecní úřady **připraveny využívat možnosti** veřejného a soukromého financování pro spravedlivou transformaci?
- Jaké je jejich porozumění dotačním programům a jaké jsou **vnímané překážky** ve využívání dotací?
- **Přehled všech potenciálních možností financování**, soukromých i veřejných, které mohou pomoci s restrukturalizací ekonomiky.
- **Doporučení**, jak zlepšit dostupnost finančních nástrojů pro MSP a NNO a obecní úřady.

METODIKA VÝZKUMU

Výzkumný projekt probíhal od **května do listopadu 2021**. Během této doby jsme:

- Uspořádali dva semináře pro MSP (16 účastníků) a dva semináře pro NNO a obce (22 účastníků).
- Rozeslali jsme přibližně 1500 dotazníků MSP, 60 dotazníků NNO a 300 dotazníků obecním úřadům.
- Přímo jsme obvolali 170 MSP.

Celkem jsme obdrželi 35 odpovědí (15 telefonických rozhovorů a 22 písemných odpovědí). Celkem 75 zástupců hlavních cílových skupin dodalo podklady pro výzkum. Dále jsme využili i další dotazníky a údaje o cílových skupinách, které nám poskytlo mezi jinými i Inovační centrum Ústeckého kraje. Provedli jsme rozhovory se zástupci příslušných ministerstev, krajských úřadů, hospodářských komor, regionálních institucí a sdružení a také poradenských firem poskytujících služby v oblasti EU fondů.

ÚVOD

Ústecký kraj zahájil proces restrukturalizace hospodářství směrem od těžkého průmyslu a těžby surovin. V rámci implementace mechanismu pro spravedlivou transformaci (MST) má Ústecký kraj zpracovaný Plán spravedlivé územní transformace (PSÚT) a ve spolupráci s příslušnými ministerstvy identifikoval strategické projekty. Jak se však uvádí v **usnesení** o zřízení Fondu pro spravedlivou transformaci (FST), úspěch restrukturalizace závisí také na "produktivních investicích do MSP, včetně mikropodniků a začínajících podniků, které povedou k diverzifikaci, modernizaci a přeměně hospodářství". MSP, kterých je podle Českého statistického úřadu v regionu přibližně 16 000, hrají zásadní roli v udržitelném hospodářském rozvoji a tvoří 66,4 % zaměstnanosti v České republice. V souladu s tím je klíčovým pilířem PSÚT Ústeckého kraje "usnadnit vznik zejména inovačních firem, které budou jedním ze zdrojů restrukturalizace hospodářství".

Úspěšná spravedlivá transformace však musí jít nad rámec MSP a startupů a zahrnovat i další legální nástroje občanské a ekonomické participace; nevládní organizace a obecní úřady. Tyto tři formy právních subjektů zastupujících soukromý, občanský a veřejný sektor jsou jedinými dostupnými subjekty, které zajistí, aby se finanční prostředky na spravedlivou transformaci dostaly k potřebným komunitám tzv. zdola.

Investice na této úrovni pomohou zajistit, že FST přispěje k dosažení svého "jediného specifického cíle, kterým je umožnit regionům a lidem řešit sociální, zaměstnanecké, hospodářské a environmentální dopady přechodu k cílům Unie v oblasti energetiky a klimatu do roku 2030 a ke klimaticky-neutrálnímu hospodářství Unie do roku 2050 na základě Pařížské dohody".

Úspěšná spravedlivá transformace musí navíc přesahovat rámec MST. Dále je k dispozici řada různých fondů EU a dalších fondů, stejně jako i komerčních a rozvojových bankovních produktů, které mohou přispět k dosažení tohoto cíle. Je nezbytné, aby MSP, NNO a obce tyto finanční nástroje znaly a dokázaly je efektivně využít.

AKTUÁLNÍ SITUACE

STAV MSP - Ekosystém MSP je v Ústeckém uhelném regionu málo rozvinutý, je zde registrováno méně MSP než v regionech obdobné velikosti v České republice a uhelná oblast má nejnižší počet MSP na obyvatele v regionu samotném. Je to důsledek dlouhodobě nedostatečné diverzifikace a inovace hospodářství. Velké podniky (např. uhelný a chemický průmysl nebo velké nadnárodní řetězce) dominují ekonomickému prostředí a vytvářejí většinu pracovních míst. Relativní chudoba vytváří nízkou poptávku po drobné výrobě a službách. Přestože region sousedí s Německem, MSP v regionu nedokážou využít výhod jednotného trhu a v oblasti uhelné pánve je mnoho z nich součástí dodavatelského řetězce uhelného průmyslu.

"Česká republika je také jednou z nejhorších zemí v Evropě, pokud jde o přilákání investičního kapitálu do startupů."

Podle studie z roku 2019, která hodnotí 31 evropských zemí, dosahuje Česká republika špatných výsledků v oblasti rozvoje ekosystémů pro startupy a MSP, přičemž se umístila na 17. místě v oblasti podpory podnikatelského prostředí (tj. vnímání nezávislosti soudů, konkurenčního prostředí a dostupnosti financování) a na 21. místě v kvalitě pracovní síly. Ačkoli se legislativní rámec zlepšil, stále existují neřešené problémy, například nadměrná regulační a administrativní zátěž, neexistence mechanismů včasného varování nebo jasných pravidel pro řešení insolvencí MSP, alternativní zdroje financování se dále nerozvíjejí, a to vede k nestabilitě podnikatelského prostředí v oblasti MSP a startupů.

Nové podnikatelské úvěry MSP výrazně kolísaly, aby se v roce 2018 snížily na úroveň 58% v porovnání s rokem 2008. Česká republika je také jednou z nejhorších zemí v Evropě, pokud jde o přilákání investičního kapitálu do startupů. V posledních pěti letech investice nebyly ani 100 milionů dolarů ve srovnání s Polskem, kde byly tyto investice 772 miliony dolarů. Tyto makroekonomické faktory mají daleko větší vliv na rozvoj hospodářství v méně rozvinutých uhelných oblastech.

STAV NNO - Sektor NNO je v Ústeckém kraji také nerozvinutý. Podle Českého statistického úřadu zde připadá 315 registrovaných NNO na 1000 obyvatel, tj. 89,2 obyvatel na jednu NNO, zatímco celorepublikový průměr je 391 NNO na 1000 obyvatel, tj. 79,6 obyvatel na jednu NNO. Podle Nejvyššího kontrolního úřadu je pouze 20,5 % z nich aktivních, což je druhá nejnižší hodnota v zemi. To je problematické vzhledem k relativní chudobě domácností v regionu, vysokému podílu dlouhodobě nezaměstnaných, nadprůměrné kriminalitě, vysokému podílu osobních dluhů a podílu osob v exekuci, nízké úrovni vyššího vzdělání a klesajícímu počtu obyvatel. Mnoho nevládních organizací nakonec poskytuje spíše služby základního nebo sociálního typu, než aby se věnovaly rozvojovým nebo advokačním a kontrolním aktivitám. Existuje však několik organizací, které poskytují služby NNO, jako je Asociace nestátních neziskových organizací Ústeckého kraje, Ústecká komunitní nadace a Místní akční skupiny a další.

STAV OBCÍ - Ústecký kraj lze rozdělit do pěti geografických podoblastí: uhelnou pánev, oblast řeky Ohře, střední oblast, rekreační oblasti a oblast Šluknovska, z nichž každá má odlišné geografické a ekonomické charakteristiky. Zahrnuje sedm okresů (Děčín, Ústí nad Labem, Chomutov, Louny, Most, Teplice a Litoměřice). V rámci těchto okresů se nachází 355 obcí. Z celkového počtu 821 tisíc obyvatel žije 79,3 % ve městech, což je druhý nejvyšší podíl v republice. Příjmy a výdaje územních samosprávných celků se od roku 2012 neustále zvyšují, a to z necelých 25 miliard Kč na 44 miliard Kč. Řada obcí je členem sdružení, jako je Sdružení místních samospráv ČR nebo Svaz měst a obcí, které jim poskytují podporu. Regionální stálá konference Ústeckého kraje (RSKÚK) poskytuje obcím informace o dotačních možnostech.

ZDROJE INFORMACÍ

Hlavními institucemi, které poskytují veřejnosti informace o FST a souvisejícím financování, jsou:

- Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR)
 - <https://dotaceeu.cz/cs/uvod>
- Státní fond životního prostředí Ministerstva životního prostředí (MŽP)
 - <https://www.sfzp.cz/>
- Agentura pro podnikání a inovace (API)
 - <https://www.agentura-api.org/cs/>

Jak bylo uvedeno výše, RSKUK také poskytuje informace o dotacích (1). Kromě toho má každý operační program (OP) svou webovou stránku, která poskytuje obecné informace.

Jedny z nejužitečnějších, nejkomplexnějších a nejaktuálnějších informací o grantech však poskytují poradenské agentury.

Existuje několik webových stránek včetně stránky Operačního programu spravedlivá transformace (2), podstránky na výše uvedeném webu MMR (3) a Regionální stálé konference Ústeckého kraje (4), které neobsahují téměř žádné užitečné, relevantní či aktuální informace.

V září 2021 uspořádaly orgány Ústeckého kraje a Hospodářská a sociální rada Ústeckého kraje šesté Podnikatelské fórum Ústeckého kraje věnované spravedlivé transformaci, na kterém se sešli všichni klíčoví aktéři. Kromě toho další organizace a instituce v kraji sdílely a plánují sdílet informace o dostupných finančních prostředcích na transformaci. Respondenti průzkumu uvedli, že dosud poskytované informace byly často velmi formalistické, bez konkrétních informací o tom, co lze podpořit, jak se FST liší od jiných dostupných fondů, kdy budou vyhlášena grantová kola a kdo je odpovědným orgánem.

ÚROVEŇ INFORMOVANOSTI

Úroveň informovanosti se liší podle cílových skupin, zeměpisné polohy a finančního nástroje. Obecně platí, že NNO a obce mají větší povědomí o dotačních možnostech operačních programů než MSP. Informovanost všech cílových skupin o různých finančních nástrojích nabízených komerčními bankami, jako jsou nízkouročné nebo bezúročné půjčky a služby, včetně poradenství k EU dotacím, které mohou přispět k transformaci, je velmi nízká. MSP, NNO a zástupci okresních měst mají tendenci být lépe informováni než ti z venkovských oblastí. Podle respondentů průzkumu jsou preferovanými informačními kanály hlavní média a online kanály, jako jsou sociální média, specializované webové stránky a webináře.

MSP - MSP jsou méně informovány o dotačních programech a také o ně mají menší zájem než ostatní cílové skupiny. MSP, které jsou klienty poradenských společností, jsou lépe a pravidelně informovány. MSP jsou často závislé na ústních informacích ve stylu "jedna paní povídala".

Ústní informace se šíří velmi rychle, zvláště negativní informace, pravdivé nebo nepravdivé, mají schopnost zničit důvěru v daný program a tím zničit jeho reputaci.

NNO a obce - NNO mají povědomí o dotačních programech včetně FST a také aktivně informace vyhledávají, protože granty jsou klíčové pro jejich provoz. NNO však mají velmi nízké povědomí o bankovním financování a službách bank. Respondenti uvedli, že preferují získávání informací z online zdrojů a sociálních médií.

Úroveň informovanosti obecních úřadů závisí na jejich poloze, přičemž více informované jsou obce v uhelné pánvi a střední oblasti a méně obce v oblasti řeky Ohře, rekreační oblasti a na Šluknovsku. Vyšší míru informovanosti o dostupných dotacích mají také obce, které jsou členy sdružení.

1. [Dotační bulletin pro obce](#)

2. [Operační program Spravedlivá transformace 2021–2027](#)

3. [Uhelné regiony](#)

4. [Fond pro spravedlivou transformaci](#)

ÚROVEŇ PŘIPRAVENOSTI

MSP - Mnoho MSP buď nerozumí pojmu "spravedlivá transformace", nebo se s ním neztotožňuje, nebo na něj reaguje negativně, a jen velmi málo z nich se připravuje. Některé MSP navíc vnímají Evropské fondy negativně a jsou hrdé na to, že je nevyužívají. Mnoho MSP se však zajímá o digitalizaci, zlepšení energetické účinnosti a další projekty, které zvyšují jejich konkurenceschopnost, snižují náklady a zároveň by mohly přispět k spravedlivé transformaci, a připravuje se na ně. Úroveň jejich připravenosti závisí na několika faktorech, jako je jejich velikost a úroveň rozvoje, zda mají plán rozvoje podnikání, a zda spolupracují s poradenskými firmami. Respondenti však uvedli, že administrativní a finanční náročnost přípravy projektových žádostí o dotace považují za zátěž. Často nejsou schopni vytvořit smysluplný projekt v časovém limitu určeném pro jeho přípravu, zejména pokud jsou grantová kola vyhlášována ad hoc.

NNO a obce - Respondenti se zkušenostmi s EU projekty je považují za velmi přínosné, ale i pro NNO je administrace dotací poskytovaných prostřednictvím OP zátěží. Problémy mají také s omezenou možností předfinancování a spolufinancování těchto dotací. Dalším problémem v Ústeckém kraji je, že řada NNO se nezapojuje do aktivit a projektů, které jsou v souladu s cíli a záměry spravedlivé transformace, ale spíše poskytují sociální služby. Většina obcí je poměrně dobře připravena na využívání finančních prostředků z OP, ale zaměření OP musí být v souladu s jejich obecními plány. Většina z nich má plány rozvoje, ale jen málo z nich je v souladu s plánem Green Deal a následnými cíli OP.

OBEČNÁ ZJIŠTĚNÍ

1

Nedostatečný pocit naléhavosti, ale i špatné pochopení spravedlivé transformace - ministerstva a krajské úřady sice poskytly informace o FST a dalších fondech, ale veřejný dialog o rizicích a příležitostech restrukturalizace v rámci FST nebyl dostatečný.

2

Nízká míra zapojení MSP - účast nebo ochota účastnit se našeho a jiných výzkumů byla mezi MSP nízká. Nejčastějším důvodem byl nedostatek času na průzkumy nebo nezájem o dotace. Přestože ministerstva aktivně komunikovaly o FST již od počátku roku 2021, doposud nejsou k dispozici žádné konkrétní informace o tom, jak získat přístup k fondům, nebo jak budou přidělovány a rozdělovány, což vede ke ztrátě zájmu.

3

Nedostatek společného jazyka - ministerské a krajské orgány používají odlišnou terminologii a pojmy, které mohou být pro běžné občany nepochopitelné. Úřady komunikují o EU fondech (např. FTS, Modernizační fond atd.) a klimatických cílech, zatímco majitelé MSP, zástupci NNO a malých obcí jednájí s OP, a jejich potřeby jsou formulovány v termínech zvyšování efektivity a produktivity, snižování nákladů, zvyšování ziskovosti a oslovování nových zákazníků. To ukazuje na nesoulad terminologie a jazyka. Výsledkem je, že dostupné finanční prostředky EU nejsou propagovány způsobem, který by odpovídal potřebám a prioritám majitelů MSP a zúčastněných stran ze soukromého sektoru.

4

Operační programy jsou oddělené - mezi operačními programy existuje malá koordinace, pokud jde o jejich cíle a způsob, jakým se vztahují k transformaci uhelných regionů, a procesy podávání žádostí se liší.

5

Banky a poradenské společnosti mají důležitou roli při zvyšování zájmu MSP. MSP jsou zvyklé jednat se "svou" bankou, takže tento přístup může mít pozitivní vliv na absorpční kapacitu programu a jeho využívání MSP. Několik komerčních bank poskytuje poradenství v oblasti financování z prostředků EU a národních zdrojů, jakož i refinancování a technickou pomoc. Česká rozvojová banka rovněž poskytuje poradenství a finanční produkty včetně bezúročných půjček a záručních programů pro MSP a obce, které mohou financovat investice v souladu se spravedlivou transformací.

PŘEKÁŽKY PŘI PODÁVÁNÍ ŽÁDOSTÍ O FINANCOVÁNÍ

01

Administrativní zátěž

Respondenti vnímají, že administrativní náročnost programů se neustále zvyšuje. Studie ČVUT OPPIK a OPŽP dokumentuje, že během dvou programových období (2007-2013 a 2014-2020) se v obou případech výrazně zvýšila zátěž transakčních nákladů.

Problematická je délka celého procesu administrace. Jeden z respondentů uvedl, že proces od vyhlášení dotačního kola do schválení může trvat 10 měsíců.

02

Existuje pět operačních programů a další produkty komerčních a rozvojových bank, které jsou relevantní pro proces spravedlivé transformace. Některé OP navíc podporují podobná témata, zejména obnovitelné zdroje energie a energetickou účinnost, takže je obtížné vybrat nejvhodnější OP podle právní formy a sídla žadatele a velikosti dotace. Většina MSP, NNO a obecních úřadů nemá kapacitu ani odborné znalosti, aby se v těchto mechanismech financování efektivně orientovala.

Každý OP má svůj vlastní jedinečný postup a podmínky pro podání žádosti, takže potenciální žadatelé potřebují k podání žádosti poměrně vysokou úroveň odborných znalostí.

Složitost dostupných finančních prostředků

03

Udržitelnost dotačního financování

Přestože dotační financování může být účinnějším a nákladově efektivnějším nástrojem s výrazně vyšším dosahem, je otázkou udržitelnost - je vhodné dělat aktivity, které je třeba podpořit dotacemi, pokud není zaručeno následné financování?

Problémem je krátká délka financování, zejména pokud je proces subjekty vnímán jako zdoluhavý a komplikovaný

04

Panuje přesvědčení, že následné audity projektu mohou vést k nutnosti vrátit finanční prostředky, pokud se výsledky auditního orgánu liší od výsledků během realizace projektu.

Panuje přesvědčení, že pokud je projekt za méně než 1 milion Kč, nemá cenu žádat o dotaci kvůli administrativě.

Mýty a dezinformace o fondech EU

DOPORUČENÍ

Krajské úřady by měly zorganizovat koordinovanou informační kampaň, do které by se zapojily hlavní významné organizace v regionu (např. ICUK, MAS, HSR UK, CzechInvest, Sdružení místních samospráv, hospodářské komory), aby poskytly MSP, NNO a obcím informace o možnostech financování z OP, komerčních bank a České rozvojové banky. Základem může být zmapování operačních programů, produktů komerčních bank a poradenských firem poskytujících technickou pomoc pro financování z fondů EU, které mohou financovat projekty přispívající ke spravedlivé transformaci.

Krajský úřad by měl zvážit vytvoření platformy pro diskusi, sdílení informací a partnerství, včetně možností spolufinancování a předfinancování, a také poskytování informací o všech dostupných finančních prostředcích, a to jak soukromých, tak veřejných, které mohou přispět k transformaci. Jejich hostitelem by mohlo být Inovační centrum Ústeckého kraje.

Krajský úřad by měl zřídit fond pro malé obce, NNO a MSP na financování technické pomoci prostřednictvím profesionálních poradenských firem v oblasti fondů EU.

Operační programy by se měly vyvarovat duplicit, aby se dva programy zaměřovaly na stejnou oblast (jako tomu bylo např. v případě energetických úspor, což vedlo k nízkému zájmu o finanční nástroj ve srovnání s investiční dotací).

Operační programy je třeba plánovat, vyhlašovat dotační výzvy a termíny s dostatečným předstihem, ideálně v ročním kalendáři po vzoru OPPIK.

Operační program spravedlivá transformace by měl rozšířit osvědčené nástroje, jako jsou inovační vouchery.

Ministerstva by měla zřídit meziresortní komisi, která by zjednodušila a co nejvíce sjednotila procesy podávání žádostí do všech operačních programů. Administrativní procesy by měly být zjednodušeny pro malé projekty, aby se snížily administrativní náklady.

Ministerstvo pro místní rozvoj by mělo spolupracovat s obcemi, aby jim pomohlo sladit jejich rozvojové plány s Vnitrostátním plánem ČR v oblasti energetiky a klimatu a také s legislativním balíčkem Fit for 55.

Operační programy a příslušná ministerstva by měly propagovat úspěšné projekty a úspěšné investice, aby vzbudily zájem o dotační programy, a také vyvracet mýty o EU fondech, jež žadatele odrazují od jejich využití.

isfc.org

INTERNATIONAL SUSTAINABLE FINANCE CENTRE

